געוואַלד!!!

מען עסט טריפה

אַלם כשר!

מכתב משנת תש"ל.

בעה"י יום א' י"ט למבנ"י ה' תש"ל

למע"כ הרב היקר כו' .... שליט"א

בתשובה לשאלתו ע"ד עיר ואם בישראל אשר בעוה"ר אין שום השגחה על האטליזים ורבו הכשלונות כו' וזה כבר כמה שנים אשר יחידי סגולה צווחו בזה ולית דמשגיח בהו ועדיין לא נושענו כו' ונפשו בשאלתו עד כמה החיוב תוכחה במצב כזה ע"פ התורה. לענ"ד פשוט שהחיוב תוכחה במקומו עומד מכמה טעמים.

ה-א שאפילו אם באמת המצב לא יתוקן ח"ו לעולם, מ"מ הרי כבר אחז"ל בשבת דף נ"ה, שאמרה מדה"ד לפני הקב"ה אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי ע"ש נוראות דבריהם ז"ל הקדושים.

ה-ב אפילו אם אין הדברים נשמעין לכלל הציבור מ"מ אין ספק שעכ"פ הרבה מועיל לגבי יחידים משומרי התורה להזכירם על המצב למען דעת להזהר ולעמוד על נפשם.

ה-ג באמת ישראל קדושים ורוצים בתיקונא אלא נדמה להם שהדבר בלתי אפשרי ויש לקוות שבעה"ת סוף סוף יוסיפו להציל שולחנם של ישראל מנבילה וטריפה חלב ודם וגיד הנשה ולסדר טבחי דיהושפט.

ה-ד שאפילו היה ברור שהמצב לא יתוקן ח"ו כלל ע"י המחאות הי' ג"כ החיוב להרעיש ע"ז עכ"פ למען דעת כי תורתו של הקב"ה לא נעשית הפקר ח"ו וכי אית דינא ואית דיינא. השי"ת ירחם להציל נפשותינו משחת ולהשיב את הנדחת אחת לאחת לקבל תוכחה ושבה והיתה לקרי' נאמנה והיא כפורחת.

הכו"ח בלב כואב ודואב על עלבונה של תורה הקדושה
המצפה לרחמי השי"ת ולגאולה שלמה במהרה בימינו אמן

יעקב ישראל קניבסקי

מיר דרוקען דא א טייל פון די הקדמה צום סה"ק ,,עת לעשות", פון הגה"ק ציס"ע ר"ה מקאלאמייע זצ"ל וואס איז גילטיג אויף דעם קונטרס.

מיין טייער ספר, וואס קאסט מיך זייער אסאך ביטול תורה און אָן א שיעור דמעות (טרערן), איך שיק דיך אין דער וועלט אריין, און איך זאג דיר אָן אז דו זאלסט קיינעם נישט אויסמיידען, קיין גרויסע שטעט כו'. דו זאלסט אבער נישט זאגן אדער טראכטן, אז ביי דער היינטיגער פרעכער, פרייער און אומפארשעמטער וועלט ,,ווער וועט מיך אנזען, ווער וועט מיך אויסהערן, וואו וועל איך קענען פועל'ן גוטס. איך קען זיי נאך גורם זיין צו טאן מער און מער עבירות, ליצנות, ולעג שאננים, געלעכטער און שפאט כו'. ווייל אפילו לויט דיין מיינונג, זאג איך דיר אז דיין טירחא און דיין וועג וועט נישט זיין אומזיסט און נישט אומניצליך. ווייל אויב דו וועסט נישט פועל'ן ביי מענער, וועסט פועל'ן ביי פרויען וועלכע זענען ווייכהערציג; אויב דו וועסט נישט ווירקן ביי יונגע מענטשן, וועסטו ווירקן ביי אלטע; אויב דו וועסט נישט ווירקן ביי געזונטע וועסטו ווירקן ביי קראנקע און ביי מדוכאים ביסורים, די וואס זענען געפלאגט פון יסורים; ווי אויך ביי אזעלכע וואס זענען פארפאלגט פון די פגעי הזמן, פון פארשידענע שלעכטע צופאלן. אבער לויט מיין מיינונג וועסטו מצליח זיין אין אלע דיינע וועגן. פארכט דיך נישט ! זיי נישט באזארגט ! שרעק דיך נישט אפ ! ווייל די אידישע קינדער האבן געהאט אן אור־אלטן פאטער אברהם, וואס די תורה שרייבט אויף אים ,,והאמין בה'". אז זיין גלויבן אין השם יתברך איז געווען פעסט און שטארק, ממילא איז דאך די אמונה איינגעווארצלט ביי אידישע קינדער בתורת ירושה, און זייער נאמען איז אויף אייביג ,,מאמינים בני מאמינים". דעריבער לויט מיין מיינונג וועסטו זייער א סך ווירקן. א סך אידישע קינדער וועלן דיך קושן, און א סך וועלן ביים לייענען פארגיסן טרערן. און אפילו ווען געוויסע וועלן דיך ווארפן צו דער ערד און טרעטן מיט די פיס, וועט אבער אויך קומען א צייט ווען זיי וועלן דיך ווידער אויפהייבן און ליב האבן, ווייל די צייט איז שוין געקומען און עס דערנענטערט זיך אלעמאל נענטער און נענטער, אז די מענטשן זאלן עפענען די עיני השכל, די אויגן פון פארשאנד, און אנערקענען נאר דעם ריינעם אמת כו'. דעריבער טרעפט זיך אין דער היינטיגער צייט זייער אסאך הריסות און פירצות התורה און כפיה, גאנצע כופרים כו'. דער מארגן פון דער גאולה איז נישט ווייט, וואס דעמאלס וועט מקויים ווערן ,,רוח הטומאה אעביר מן הארץ" — אז דער יצר הרע וועט אינגאנצן אפגעשאפט ווערן פון דער וועלט, ומלאה הארץ דעה את ה'" — די מענטשן וועלן זוכן נאר צו דערקענען דעם ריינעם אמת. און אלע וועלן זיך באשטרעבן נאכצופאלגן די הייליגע תורה שבכתב ושבעל פה תנ"ך און די גמרא פינקטליך אָן שום ענדערונג וגרעון (פארקירצונג), אויף וואס פאר אן אופן אימער. (נישט אזוי ווי אין געוויסע מדינות וואס דאס פרעמדע געזינדל זאגן אז זייערע ,,צדיקים" האבן דעם כח צו פארענדערן דעם שולחן ערוך און צו צעברעכן). און מ'וועט זיך מער נישט לאזן פירן פון פארשידענע מסיתים, פארפירער, צו זיין פארשקלאפט צו אזעלכע מנהיגים וואס זייער גאנצער תכלית איז נאר להרבות כבוד ועושר, צו פארשאפן זיך כבוד און רייכטום, ווי די הבטחה פון השם יתברך איז ,,באחרית הימים ומל ה"א את לבבך" — עס וועט קומען א צייט וואס השם יתברך וועט באשניידן דיין פארשטאפט הארץ, ,,כי עד ארגיעה לשון שקר ושפת אמת תכון לעד" — די פאלשע צונג דויערט אזוי לאנג ווי אן אויגנבליק, אבער דער אמת דויערט אייביג. לכן מורא לא יעלה על ראשך, דעריבער זאלסטו דיך נישט פארכטן, ורכב וצלח על דבר אמת, און דו זאלסט באגליקן אין דיין פארנעמען זיך: צו פארשפרייטן און פארברייטן דעם אמת.

קונטרס
„עד מתי"

הקדמה מהמוציא לאור

די בייגעלייגטע ארטיקעל „עד מתי" איז געדרוקט געווארען פאר 50 יאר צוריק אין א בלאט וואס איז ערשינען אין ניו יארק כדי צו קעמפען פאר חיזוק הדת און איז געווען געציהלט ציא דערוועקען דער ברייטען ציבור אויף „כשרות המאכלים" וואס איז אין יענע צייט געווען זייער נאכגעלאזט. דער שרייבער גיט ארויס א קליינעם טייל פון די פארוויטאגטע פראבלעמען פון דעם דעמאלסדיגען שווערען צושטאנד אין אמעריקע, אבער ליידער איז נאך רוב פראבלעמען געבליבען בקולמוס לבו, וואס ער האט צוליב געוויסע סיבות נישט געקענט דערמיט עפענטליך ארויסקומען.

אזוי וויא אין דעם היינטיגען מצב, וואס עס איז ממש איום ונורא וויא מיר זעהן אויס, בעוה"ר און וואס מיר גייען כסדר דורך פארשידענע גרויסע און שווערע נסיונות ברוחניות און בגשמיות, איז דער דערמאנטער ארטיקעל שטארק אקטועל און אונז שטארק נוגע, און הגם געוויסע זאכען זענען שייך היינט אויף א אנדערען אופן, איז אבער די מערהייט דערפון נישט פארענדערט געווארען, ועל כן האבען מיר איינגעזעהן דאס איבערצודרוקען כדי רערמיט מזכה זיין דעם רבים.

☆ ☆ ☆ ☆ ☆

דער מחבר פון דעם ארטיקעל „עד מתי" איז געווען הגאון הצדיק, חסיד ועניו, גדול מרבן שמו, מוהר"ר **שרגא פייוויל מענדלאוויטש זצ"ל.**

יונגערהייט האט ער געלערענט ביי די גאונים הק' פון פרעשבורג, אונסדורף, אוןביים ערוגות הבשם, פון וועם ער האט באקומען סמיכה, און אויך האט דער ערג"ה עם

געגעבען זיין ספר אויף מקואות מגי׳ צו זיין פארען דרוקען, ער איז דאמאלס אלט געווען ס״ה 18 יאר.

נאך די ערשטע וועלט־קריג איז ער געקומען קיין אמעריקע. און צוזעענדיג דאס גרויסע וויסטעניש אין אלע אידישקייט ענינים, האט ער באלד געגרינדעט א גרויסע ישיבה (די ערשטע) צו לערנען תורה מיט אמעריקאנער קינדער נאך די בר מצוה, און ער האט אויפגעשטעלט אסאך תלמידים אויפן דרך ישראל סבא.

נאך די שרעקליכע צווייטע קריג האט ער געשיקט שריפטען פאר רבנים און סתם אידען זיי צו ערמעגליכען ארויסצוקומען אויף אמעריקע. איין רב האט דערציילט אז באקומענדיג די שריפטען מיט געלט, האט ער צוריק געשריבען אז ער קען נישט פארלאזען זיין ישיבה. באלד דערויף איז אנגעקומען שריפטען מיט א באוויליגונג און אויך געלט פאר די גאנצע ישיבה.

פאר יעדען רב און ראש ישיבה וואס איז געקומען אויף אמעריקע, האט ער באלד געשיקט הילף, געלט און אויך תלמידים אז יענער זאל אליין קענען גדינדען א ישיבה. עס איז עם בכלל נישט געווען קיין חילוק זיין ישיבה אדער דעם צווייטענס, ווייל זיין גאנצע ווילען איז נאר געווען צו פארמערען כבוד שמים.

דער גרינדער פון בני ברק שרייבט אין זיינע זכרונות, אז די ערשטע געלט־שטיצע וואס ער האט באקומען פון אמעריקע פארן אויפבוי פון בני ברק, זענען געווען פון דעם גאון וצדיק רש״פ מענדלאוויץ ז״ל, און דאס איז באשטאנען פון .$3,000, וואס איז דאמאלס געווען א ריזיגע סומע, וואס ווערט היינט גערעכנט וויא .$50,000 און נאך מער.

עס איז קורץ דאס פאפיר צו קענען דערויף שרייבען אלע זיינע מעלות און שבחים, אין תורה אין מדות און אין חסידות. מיר ווילען נאר ציטירען אז דער רשכבה״ג מרן כ״ק אדמו״ר מסאטמאר שליט״א האט געזאגט ביי די לוי׳ פון ר׳ שרגא פייוועל ,,די וועלט ווייסט נישט וואס זיי האבען פארלוירען״ עכלה״ק. זי״ע ועכי״א.

המוציא לאור קו׳ ,,נחפשה דרכינו״

קונטרס

עד מתי

א

ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש

בוערת עצר בעצמותי ונלאתי כלכל ולא אוכל. (ירמי׳ כ. ט)

איך באנוץ די אויבענגעבראכטע מאטא פון דעם נביא׳ס רייד אלס הקדמה צו מיין ארטיקעל וועגען כשרות, ווייל איך ווייס אז מיין שרייבען וועט מיר דיעזען מאל קיין כבוד ניט ברענגען, אדרבה, איך וועל נאך אפשר באווארפען ווערען מיט זלזולים פון אלע זייטען, אבער וואס קען איך טאן, ווען עס ברענט אין מיר א פייער און נאך אין אזעלכע טויזענדע אידען ווי איך, א פייער, וועלכער לאזט זיך ניט מעהר דערשטיקען.

אייגענטליך איז די כשרות־פראגע שוין פארהאנדעלט געווארען אין דער אידישער פרעסע אין דער לעצטער צייט, אבער נור פון איין זייט, נעמליך, וועגען די חטאתים־בוטשערס וואס פארקויפען טריפות אהן א הכשר אדער מיט פאלשע הכשרים, די פרעסע האט אבער פארזויגען די צווייטע זייט פון דער פראגע, וועגען די טריפות, וואס ווערען פארקויפט אונטער השגחת הרבנים און אונטער רבנישע סיינס אויף בוטשער־שעפער.

די פרעסע האט דאס פארשוויגען פיליכט צוליב דעם כבוד הרבנים אדער אויס אנדערע טעמים, און וואס אנבאלאנגט דעם כבוד הרבנים איז ער מיר אויך טייער, אבער דער כבוד התורה, וועלכע איז מוטל באשפה און דער כבוד האמת, וועלכער ווערט געטראטען אונטער די פיס, זענען מיר נאך טייערער ובמקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב, דארום קום איך ארויס מיט א באשולדיגוג.

איך באשולדיג פיעלע רבנים, הכשרים־געבער, אז באוואוסט אדער אונבאוואוסט און יעדענפאלס אויס נאכלעסיגקייט, ווערט אונטער זייער השגחה פארקויפט בשר נבלה וטרפה אין האלסייל און ריטייל און דער פארקויפער איז א נבל ברשות התורה.

איך באשולדיג מאנכע רבנים הכשרים־געבער, אז מעהרערע אידען האבען זיי אויפמערקזאם געמאכט וועגען די טריפות בהשגחה און זיי, די רבנים, האבען די זאך פארשטיקט פון דער עפענטליכקייט און די חטאתים פארקויפען ווייטער וויפיעל זייער הארץ געלוסט.

איך באשולדיג פיעלע רבנים, אז אבוואהל זיי אליין האבען קיין טייל ניט אין די הכשרים, ווייסען זיי אבער, וואס עס קומט פאר און דאך פארשווייגען זיי די נבלה ענטוועדער צוליעב דעם „שמור לי ואשמור לך”, אדער צוליעב פארמיידען א חלול השם און זיי פארגעסען זיך, אז במקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב.

איך באשולדיג די גאנץ־גרויסע רבנים, די מנהלי ורועי ישראל, אז צוליעב דעם פירוד הלבבות צווישען זיי, דער מחלוקת שאינה לשם שמים, ווייל ווען איינער זאגט אסור, איז דער צווייטער מתיר און ווען איינער זאגט טמא, זאגט דער צווייטער טהור, איז ענטשטאנען און ענטשטעהט די הויפט־שטערונג געגען איינפיהרען ארדנונג אין דער כשרות־פראגע, איבערהויפט אין די טשיקען־מארקעטס.

איך באשולדיג, אז אויף אנדערע געביטען אויסער בשר־כשר, האבען די רבנים אין גאנצען פארנאכלעסיגט די כשרות; זיי האבען צום ביישפיעל אין גאנצען, אדער כמעט אין גאנצען, פארקוקט די כשרות פון געבעקס וועהרענד פיעלע אידישע בעקערס און אפשד דער רוב, נוצען אין די דאלס און חלות דעם עג־פאודער, וואס מען ווייסט כמעט זיכער, אז דאס קומט פון עופות טמאים און א מיעוט אידישע בעקערס נוצען „לארד”, חזיר־פעטס פשוטו כמשמעו.

איך באשולדיג די רבנים, אז צוליעב זייער נאכלעסיגקייט איז כמעט גענצליך פארגעסען געווארען דער דין פון חלב וגבינות עכו"ם. איך ווייס, אז דארויף זענען פאראן פיעלע היתרים, אבער נור דארטען היכא דלא אפשר, וועהרענד דא וואלט מען דורך ווייניג מיה געקענט ברענגען ארדנונג אויך אין דעם און „מהיות טוב אל תקרא רע”.

איבערהויפט איז כדאי צו באמעדקען, דאס א געוויסע אגריקולטור־שולע האט פארעפענטליכט אין איהר באריכט, אז מען מעלקט דא איבעראל אויך די בהמות טמאות, הויפטזעכליך פערד, אזוי אז דער חשש פון די חז"ל קען נאך דא ניט אוועקפאלען „ודבר אל דינו יקום לעולם”.

מען קען אגב די היגע רבנים פארטיידיגען מיט דעם כלל, אז „עניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו״. דען זיי אלע מיט קליינע אויסנאהמען, האבען ניט קיין פרנסה פון רבנות און זיי מוזען עס זוכען פון הכשרים, אדער פון אנדערע מלאכות בזויות ושפלות, אזוי אז זיי זיינען מעהר טרוד בפרנסה ווי די שניידער און שוסטער און האבען דאריבער ניט קיין צייט און אויך ניט קיין מוטה צו קוקען אויף אלע עניני היהדות, און דא פאלט די גאנצע באשודיגונג אויף די ארטאדאקסישע בעלי בתים.

איך באשולדיג אונזער ארטאדאקסי, דאס זי שלאפט א שינת חוני המעגל און זעהט גארנישט וואס עס טוט זיך ארום איהר און ווי אונזערע שטארקסטע פעסטונגען ווערען דורך אונזערע אינערליכע שונאים צושמעטערט, ווי אונזערע הייליגקייטען ווערען אונטער די פיס צוטראטען און ווי אונזער דריי־טויזענד־יאהריגע גייסטיגע ירושה איז שוין באלד אין גאנצען פארשוואונדען און די ארטאדאקסי שלאפט, אבער עד מתי ?

ווייסט איהר דען ניט אז פון אונזערע אלע חומות היהדות, וועלכע האבען אונז ביז איצט געהיט פון אונטערגאנג איז שוין כמעט פארבליבען ניט מעהר ווי די כשרות, דען אנדערע מצות ווערען שוין ווענין אפגעהיט אפילו אין די ארטאדאקסישע הייזער, און איצט ווערט אויך די כשרות צושמעטערט און איהר שלאפט, אבער עד מתי ?

און אויב איהר האט אין די לעצטע פאר יאהר אנגעפאנגען צו בויען ישיבות און תלמודי־תורה, אום אייערע קינדער א אידישע ערציהונג צו געבען און אידישע מדות אין זיי איינצופלאנצען, איז ווייסט איהר דען ניט, אז גופים וועלכע זיינען מפוטם מיט נבלות וטריפות, קענען קיין אידען מיט אידישע מדות ניט ווערען ? ווייסט איהר דען ניט, אז נבלות וטריפות זענען מטמטם את הלב און פארגיפטען דאס אידישע בלוט, און איהר שלאפט, אבער עד מתי ?

זעהט איהר דען ניט, וואס פון אייער יוגענד איז געווארען ? ווייסט איהר דען ניט, אז די אידישע צאן קדשים זיינען געווארען טרעמפס, געמבלער, גענגסטערס, קאנדידאטען פאר׳ן עלעקטריק־טשער און אלערליי איסטען און טאקי דערפאר ווייל זיי וואקסען אויף נבלות וטריפות, און איהר שלאפט. אבער עד מתי ?

ווייסט איהר דען ניט, אז געהענדיג יעדען אין דער פריה אין מקוה זיך צו מטהר זיין, ווועלען אייך אפילו כל מימות שבעולם ניט העלפען, ווייל איהר זייט א טובל און ניט נור ושרץ בידו, נור ושרץ בתוכו ? און ווען איהר זענט מתפלל ערב ובוקר, אדער ווען איהר לערנט אייער שיעור, ווייסט איהר דען ניט, אז דער הבל היוצא מפיכם איז א הבל של חטא, ווייל עס עפושט מיט נבלות וטריפות, און איהר שלאפט — אבער עד מתי ?

און ווען איהר וואשט אייך צו א ראל, אדער ווען איהר מא... ...וש און אויפ׳ן טיש ליגען חלות, בשר ודגים וכל מטעמים און איהר זאגט ביי יעדען ביסען „לכבוד שבת״, זענט איהר דאך א בוצע ברך נאץ ד׳, און איהר שלאפט, אבער עד מתי ?

איך ווייס, אז איהר וועט מיר ענטפערען „כי קטן יעקב ודל״, אבער זעהט וואס יעקב׳ס ברודער אויף איסט־בראדוויי האט אויפגעטון, זעהט ווי ער האט פון ארימע ארבייטער א פעסטונג געגען אידענטום אויפגעשטעלט, ווייל ער האט זיך מיט זייערע פאראייניגטע קרעפטען באנוצט, און איהר שלאפט נאך אלץ און טוט גארניט, אבער עד מתי ?

און ווייסט איהר, אז בלויז מיט דעם מעשר פון דעם געלד, וואס איהר, ארטאדאקסישע אידען, ספענדעט אויף שאו׳ס און פוסטען לוקסוס, וואלט מען געקענט

אויסהאלטען בכבוד די רבנים און אויפבויען די חומת ישראל הפרוצה, און איהר שלאפט, אבער עד מתי ?

רבותי ! מאכט אביסעל א חשבון הנפש און זעהט וואוהין איהר זענט פארקראכען ; געדענקט, דאס אונזערע עלטערען האבען זיך מקריב געווען אויף קדוש השם ; זיי האבען זיך געלאזט ברענען און בראטען אבי אויפצוהאלטען אונזער הייליגע תורה, וועהרענד פון אייך פארלאנגען זיך ניט קיין קרבנות, מור מיט א קומץ קענט איהר ראטעווען די סיטואציע, און איהר שלאפט, אבער עד מתי ?

אידען ! האט איהר שוין קיין מורא ניט פאר דעם יום הדין הגדול והנורא, וואו איהר וועט שוין מעהר ניט קענען אפקומען מיט פוילע תירוצים, מיט בע מע און א שאקעל מיט די פלייצעס ?

און איך פרעג אייך, עד מתי ? און איך זאג, עורו ישנים משנתכם !

ב

די כשרות איז דא ארונטערגעזונקען עד הדיוטא התחתונה און עס הערשט אין דעם א שרעקליכער הפקר־צושטאנד, א סקאנדאליעזע נאכלעסיגקייט און עס ווערען צוליב דעם נכשל אין עסען טריפה, זאגאר די יעניגע אידישע פארמיליען, וועלכע ווילען פיהרען א שטרענג־כשר׳ען טיש.

מיר זיינען בשום אופן ניט אויסען מיט דעם דערמאהנטען ארטיקעל צו דערנידעריגען דעם כבוד פון די היגע רבנים. מיר ווייסען, אז די שולד פאלט ניט אין גאנצען אויף די רבנים, נאר זי איז מעהרסטענטייל דער רעזולטאט פון דער אלגעמיינער הפקרות און וואס די ארטאדאקסישע אידען ווילען ניט פאלגען און ניט רעספעקטירען זייערע רעליגיעזע פארשטעהער, אבער גראדע צוליב דיזען טרויעריגען צושטאנד, האלטען מיר פאר ווינשענסווערט צו אויפדעקען די וואונד און צו צייגען, וואוהין די הפקרות האט דערפיהרט.

ווען די פאראנטווארטליכע שוהלען זאלען צאהלען צו זייערע רבנים א געהעריגע שכירות, כאטש אזוי פיעל ווי מען צאהלט א גוטען חזן, וואלטען זיי שוין במילא זעהן צו קריגען די גרעסטע רבנים און עס וואלט גלייך געשאפען ווערען אן אונטערשייד צווישען די גרויסע פאראנטווארטליכע ווירקליכע מורי דרך און די פאלשע רעווערענדס, וועלכע האבען אפט אפילו קיין סמיכה ניט, אדער זיי זיינען סתם גייסטיגע קאליקעס און ניט ראוי לאותה אצטלא צו זיין רבנים און רעליגיעזע פארשטעהער.

אין דער צייט אבער, ווען רבנות איז ניט מעהר ווי א לייסענס צו מעגען פיהרען רעליגיעזע מסחרים מיט כשרות, חופה וקדושין, ווין און דאס גלייכען, שפרינגען די עמי־הארצים ארויף בראש און ס׳איז ניטא קיין שום מאס צו מעסטען די גרויסקייט און פאראנטווארטליכקייט פון אונזערע רבנים, נאר, כל הרוצה ליטול את השם בא ונוטל, און דער רעזולטאט איז, דאס אונזער רעליגיעזער לעבען איז דיזארגאניזירט, די רעליגיעזע פארשטעהער — דיסקרעדיטירט, די חומת הדת איז צובראכען און די לאגע פון אידישקייט ווערט ערגער פון טאג צו טאג.

דער דאזיגער צושטאנד טאר אבער ניט פארשוויגען ווערען, נאר מען מוז ארויסקומען מיט׳ן אמת און אויפוועקען די אמת׳ע רעליגיעזע פיהרער און די אמת־מיינענדע ארטאדאקסישע בעלי־בתים פון זייער שלאף און טאקי שטעלען זיי די אפענע, ביטערע פראגע, עד מתי ?”

ביז ווי לאנג קאן עס נאך אזוי געהן אין אונזער ארטאדאקסישען לאגער ? ביז ווי לאנג וועלען מיר זיין ללעג ולקלס ביי זיך אליין און ביי אנדערע ? וואס פאר א רעספעקט קענען האבען אונזערע קינדער צו דעם דת התורה, ווען זיי זעהען אזא העסליכע באציהונג פון זייערע עלטערען צו די רבנים און אזא־רייסעריי צווישען די רבנים זעלבסט ?

און ביז ווי לאנג וועלען מיר טאקי עסען טריפות ונבלות, פארגיפטען אונזער בלוט, פארדארבען אונזערע נשמות און דערביי נאך שפילען א קאמעדיע אלס פרומע, ארטאדאקסישע שוהל־אידען ?

די דאזיגע פראגעס זיינען ברענענדע און געפעהרליכע, מיר מוזען אויף זיי א באלדיגע תשובה געבען, אדער עס וועט חלילה קומען צו דעם גרעסטען קראך, ענטוועדער פון אינווענינ אדער חלילה פון אויסוועניג . . .

חזוק הדת מוז ווערען דער רעטונגס־גארטעל פון אידישקייט, אויב מיר ווילען ניט דערטרונקען ווערען אין דעם ים פון הפקרות און ווילדען כאאס, און די רעטונגס־ארבייט מוז ווי אמשנעלסטען אנגעפאנגען ווערען.

די בעסערע אידען מוזען זיך אויף אן ערנסטען אופן אוועקשטעלען ביים רודער פון אידישקייט און לאזען הערען זייער שטימע פון „מי לד' אליו!" וועלען די אידישע מאסען ביסלאכוויז נאכקומען און די רעטונג וועט קומען.

דער געשריי „עד מתי?" שפאלט די לופט און עס דראהעט אונז מיט דער גרעסטער קאטאסטראפע, אויב ער וועט ניט דערהערט ווערען און אויב עס וועט תיכף ניט קומען א פיל־העכערער אויסגעשריי פון חזוק הדת, וועלכער זאל דעם עד מתי פארטויבען און אפשאפען !

———————

פון דעם ראדאוויצער רבי'ן

ב"ה, יום ה' לחודש ה' תרומה תרפ"ג.

כבוד העורך „דאס אידישע ליכט" שלום !

איך האב צופעליג געזעהען דעם לעצטען נומער פון אייער צייטונג און געלעזען דאס ארטיקעל „עד מתי", פיהל איך דאס עס איז מיין פליכט צו ווינשען דיזער נייער צייטונג אריכת ימים ושנים. לך בכחך זה והושעת לעם ישראל פה בארצות הברית, כיהודה ועוד לקרא וויל איך דא ערצעהלען א פאקט, וואס איך האב אליין מיט מיינע אויגען געזעהן דאס בלויז ווען איך דערמאן מיך פון דעם תסמר שערת בשרי, — נעמליך :

איך האב א שטיקעל צייט געוואהנט אין סטענטאן קארנער סאפאלק סטריט, אין דיזער געגענד געפינט זיך א האלסייל בשר כשר ביזנעס, זיינען שבת בייטאג זיך צוזאמענגעקומען מעהרערע בוטשערס (געוויס פון דער זעלבער אומגעגענד) מיט די סיגארעטלעך אין מויל, אויסצוקלייבען פלייש פאר זייערע סטארס, וואו זיי האבען געוויס סיינס פון רבנים, אז דא איז כשר אף למהדרין מן המהדרין, איך פרעג מיט אייך צוזאמען עד מתי ? אויב עס וועט געלינגען עפעס צו טאן להסיר המכשלה הזאת, ישמח לבי גם אני, והי' זה שכרי.

ה"ק ישראל בהרב ר' משה זצ"ל האגער

ג

ויהי מאשרי העם הזה מתעים
ומאשריו מבלעים (ישעי׳ ט׳, ט״ו).

איך האב געלעזען לעצטע וואך א הודעה פון געוויסע רבנים, דאס עס איז געווען ביי זיי א וויכטיגער מיטינג און זיי האבען בעשלאסען, אזוי ווי עס זיינען דא פיעלע בוטשערס וואס הענגען כשר־טעגס אויף בהמות טרפות זיינען זיי מזהיר דעם עולם, מען זאל אכטונג געבען. דאן אפעלירען זיי צו די וואורשט־פעקטאריס, אז זיי זאלען נישט פערקויפען קיין טרפות און נבלות, דען מען האט זיי אויפמערקזאם געמאכט, אז 90 פראצענט פון די וואורשט־פעקטאריס זיינען טרפה.

דאס איז דער תמצית פון דער הודעה און ווען איך וואלט געווען א פעליטאניסט וואלט איך געטאן דאס וואס אנדערע פעליטאניסטען טהוען די לעצטערע צייטען, איבערהויפט נאך דער מעשה־טילינגער, וואס עס איז כמעט געווארען א מאדע צו שרייבען פעליטאנען איבער די רבנים און זיך משמח צו זיין אויף זייער חשבון.

איך בין אבער דאס ניט און וויל דאס אויך ניט זיין, דען די זאך איז ביי מיר צו הייליג און דער כבוד הרבנים איז מיר צו טהייער, איך זאל איבער זיי שרייבען בקלות ראש. דעריבער וויל איך שרייבען דעם אמת כמות שהיא, וועניגסטענס, ווי עס דאכט זיך מיר אליין און נאך טויזענדע איינפאכע אידען ווי איך, און ווייל חותמו של הקב״ה איז אמת, דענק איך דאס מיר ברויכען קיין מורא ניט צו האבען דעם אמת ארויסצוזאגען גאנץ איינפאך ווי ער איז, בלי כחל ובלי שרק, און מען מוז איהם ניט איינהילען אין קינסטליכע פילען.

און איך פרעג יענע רבנים, וועלכע אידען זיינען זיי דאס מזהיר, אז זיי זאלען אכטונג געבען ניט צו קויפען קיין טרפות? פאר יענע אידען וואס האבען שוין דאס לעצטע ביסעל אידישקייט פארווארפען און ווילען עסען טרפות און וואס פאר זיי איז העכסטענס גענוג „כשר״ אויף דער ווינדאו, דענק איך, העלפט קיין הזהרה און זיי ברויכען ניט קיין הזהרה, ניט זיי ווילען פאלגען די רבנים און ניט די רבנים ברויכען זיי צו פערזארגען, „הלעיטהו לרשע וימות״, און די רבנים זיינען ניט אחראים בדבר, איז ווען מען וויל מזהיר זיין, ברויך מען נור די אנדערע סארט אידען, וועלכע זוכען טאקע כשר נור זיי זיינען ניט גענוג נזהר, אבער דיזע סארט אידען וועלען בשום אופן ניט אריינגעהן קויפען בשר כשר אין א פלאץ וואו זיי אליין קענען ניט דעם בוטשער פאר אן איש נאמן און סיידען עס איז דא ביי איהם א סיין פון א רב, אז ער האט השגחה אויף דעם פלאץ. יעצט שטעלט זיך די פראגע, וואס זיינט איהר מזהיר דעם עולם? ווארום נישט די יעניגע רבנים וואס גיבען סיינס? ווייסט איהר דען נישט דעם אמת, אז דאס רוב טרפות וואס ווערט געגעסען פון אידישע מענשען איז אונטער השגחה פון געוויסע רבנים אדער זאגענאנטע רבנים? ווארום שטורעמט איהר ניט אקעגען זיי? איהר בעט אויך די וואורשט־פעקטאדיס, זיי זאלען ניט פערקויפען קיין טרפות, איהר פערלאנגט הייסט עס פון א קאזאק יושר? ווארום פערלאנגט איהר ניט פון די רבנים זיי זאלען ניט ווארפען די הכשרים רעכטס און לינקס? ווארום פערעפענטליכט איהר ניט איינמאל פאר אלע מאל די נעמען פון דיזע רבנים וואס דאס ווארט „כשר״ איז ביי זיי אזוי ביליג און זיי האלטען אין איין שרייבען הכשרים אויף כל דבר אסור? איהר וועט זאגען, עס איז פערבונדען מיט אונאנגענעהמליכקייטען, מיט מריבות און קטטות צו פערעפענטליכען אזא זאך,

אבער וואו איז דער „מסירת נפש״, וואס האט אפגעהאלטען דאס אידישקייט ביז אונזער צייט ?

אין קיין שום צייט און אין קיין שום לאנד איז נישט לייכט אנגעקומען אויפצוהאלטען אידישקייט, נור אונזערע גייסטיגע פיהרער, אונזערע גדולים און צדיקים זיינען געגאנגען מיט מסירת נפש און עס איז אימער געלונגען דער ובערת הרע מקרבך ווייל „כל מצוה שנתנו נפשם עליה נתקימה בידם״, ען אבער דא לידער זעהען מיר ניט דעם קלענסטען מסירת נפש ע פון די רבנים און דער אמת איז, דאס עס איז פרוץ מרובה על העומד, חוץ א קליין הייפעלע רבנים, א גאנץ קליינער דאו, מעוט און אפשר גאר א מעוט דמעוט, זיינען די איבעריגע רבנים — און עס זיינען דא צווישען זיי גדולים בתורה — קיין איינער ניט קארג אויף דער פען צו שרייבען הכשרים וויפיעל עס לאזט זיך.

און וואו האבען עס יענע רבנים געטראפען א היתר, צו מאכען די גאנצע תורה א קרדום לחפור בה, פון אלעס צו ציהען געלד־נוצען ? מ׳קען פון זיי ניט פערלאנגען זיי זאלען געהן בשיטת הרמב״ם ז״ל און פון רבנות גאר קיין געלד ניט נעהמען און רבנים האבען אימער פון געוויסע זאכען געלד גענומען, ווי פון סדור קדושין און גטין, פון ברית׳ן, הספדים, מצבות־שטעלען, א.ד.ג.. און איך דענק, אז דאס קען שוין זיכערען יעדען רב זיין פרנסה בכבוד ער זאל קענען ארבייטען לטובת היהדות אהן יעדער פניה, אבער דא אין לאנד ווילען זיך פילע רבנים ניט ריהרען ווי לאנג מ׳בעצאהלט זיי ניט, שוין אפגערעדט פון הכשרים געבען, דאס טהוט קיינער נישט שלא על מנת לקבל פרס, אבער עס זיינען דא פאראן רבנים וואס ווען מ׳דופט זיי רידען פאר א תלמוד תורה, פאר א ישיבה, הייסען זיי זיך אויך בעצאהלען דערפאר. אוי לאותה בושה ! און דאס ביסעל ישיבות וואס מיר האבען דא, ארבייטען פאר זיי בעלי־בתים ממש מיט מסירת נפש און נישט נור ערמוטיגען ניט די רבנים די בעלי־בתים, און ניט נאר זיינען די רבנים ניט די מנהיגים, וועלכע זאלען צוציהען די בעלי־בתים, נור עס קומט נאך אן זעהר שווער פאר די בעלי־בתים צו פעראינטערעסירען די רבנים, ווייל עס ליגט קיין געלד ניט אין דעם. און בעט מען שוין די רבנים זיי זאלען ריידען פאר א ישיבה, רידען זיי מיט א האלבען מויל און מאנכע מוז מען טאקי בעצאהלען פאר׳ן ריידען. שומו שמים ! איז שוין גאר קיין הייליגעס נישטא אין „דיזע״ רבנים׳ס אויגען ? האבען זיי שוין קיינע אידעאלען ? גייסטיגע פיהרער וואס בדרויכען פאר׳ן פאלק אלס ביישפיעל פאראויס געהן, זאלען זיך שוין האבען אזוי פארקויפט צום עגל־הזהב, איז ומה יענו אזובי־קיר ? ווייסט איהר דען ניט דאס מיט אזעלכע האנדלונגען זיינט איהר מבזה דעם כבוד התורה, וואס ער איז שוין יעצט אויך געגנוג נידעריג ? איז אייער אויער שוין אזוי פארשטאפט און אייער הארץ אזוי פארשטיינערט, דאס איהר קענט ניט הערען דעם בת־קול וואס איז מכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ? געהט, אדרבא, צווישען פאלק אוי־הערט זיך גוט איין צו איהם וועט איהר הערען וואס פאר א מיינונג מען האט דא איבער די רבנים, און ווער איז דארין שולדיג ווען ניט יענע רבנים אליין, וואס מאכען אלעס פאר א ביזנעס, וואס מעסטען די גרויסקייט און הייליגקייט פון יעדער זאך מיט געלד. און אין אמת׳ען זיינען דען נישט פיעלע פון די רבנים דעכטע ביזנעס־מענער און נאך פון געמיינערען סארט ? מ׳ברויך נור נעהמען אין בעטראכט די וויין־ביזנעס, וואס ווערט פון פיעלע רבנים געפיהרט אויף א גרויסען מאסשטאב. וויפיעל בזיון, וויפיעל שפלות, וויפיעל חלול כבוד התורה עס ליגט דארין ! רבנים, וועלכע דארפען די ערשטע זיין צו זעהען, אז די לאנדעס־געזעצען זאלען אפגעהיט ווערען זיינען דא גורם דירעקט אדער אינדירעקט, אז דאס געזעץ ווערט געבראכען, און ווען עס טרעפט זיך אמאל א איד א אידווועלכער האט מורא פאר

דעם חלול השם, וואס דאס ברענגט און זאגט א ווארט געגען דעם וויין־געשעפט, רייסט מען איהם ארונטער כאחד הריקים, אזוי ווי ער וואלט עוקר געווען איינעם פון די יסודי התורה, און אויך די אידישע פרעסע, וועלכע דארף אכטונג געבען, אז דער כבוד ישראל זאל ניט נתחלל ווערען און וואס זי וואלט בעדארפט זיין די ערשטע צו קעמפען אקעגען א געזעץ וואס ברענגט שאנד און שפאט פאר דעם אידישען נאמען, פארטיידיגט זי אימער דעם יין לקדוש־געזעץ מיט אזא ווארימקייט, וואס הלואי וואלט זי דיזע ווארימקייט אויסגענוצט פאר בעסערע זאכען; די פרעסע ווייזט אלץ אן אז א דין בעלאנגט צו די רבנים צו פסק'ענען. דאס איז אויך אמת, אבער ווארום ווען עס האנדעלט זיך וועגען א פראגע וויפיעל מיליאנען יאהר די וועלט שטעהט, אדער אויב דער מענש האט זיך ענטוויקעלט פון א חיה, אדער אויב א אידישער יונגערמאן מעג חתונה האבען מיט א שיקסע, פסק'נט עס די פרעסע אליין און שיקט עס ניט צו די רבנים,כאטש אזעלכע שאלות זיינען פיעל וויכטיגער ווי יין לקידוש ?

דער אמת איז, דאס ווען יין לקדוש זאל אפילו זיין א מצוה מן התורה וואלט מען אויך נישט בעדארפט צולאזען צו אזא גרויסען חלול השם, איבערהויפט נאך ווען דאס איז נאר מדרבנן און מ'קען יוצא זיין מיט יין צמוקים.

און נאך אזעלכע מעשיות פערלאנגען נאך די רבנים און האלטען זיך אין איין בעקלאגען, דאס מ'האט פאר זיי קיין דרך ארץ ניט !

דאס אלעס וואס איך האב דא געשריבען, איז אפילו קיין נייעס ניט. די אמת'ע עהרליכע רבנים ווייסען דאס אליין און ערשט לעצטען זונטאג איז מיר אויסגעקומען צו הערען ווי די אמת'דיגע רבנים האבען געשטורעמט קעגען די זאגענאנטע רבנים און זיי האבען געשריען, דאס מען מוז ארונטעררייסען פון זיי די מאסקע. יא, רבותי !דאס וואלט געווען דאס בעסטע. אבער ערוב פרשיות יש כאן, עס הערשט א תהו ובהו ביים עולם, מען ווייסט ניט ווער אס מעגען זיין די ארונטעררייסער און פון וועלכע מען דארף די מאסקעס ארונטעררייסען. עס קען טרעפען, אז דער יעניגער וואס מ'וואלט געדארפט פון איהם ארונטעררייסען די מאסקע, שרייט גאר געוואלד און מיט א יראת־שמים פנים, אז מ'זאל ארונטעררייסען די מאסקע פון אנדערע, און דער איינפאכער איד קוקט און הערט דאס צו און ווייסט ניט, וועלכע רב איז דער ריכטיגער און וועלכער דער פאלשער, וועלכער דער אמת'דיגער און וועלכער דער צבוע. און דארום, רבותי, אויב דער כבוד התורה איז ביי אייך טייער, אויב איהר ווילט פארשוינען דעם כבוד ישראל און אייער אייגענעם כבוד, וואס איז שוין לידער בתכלית השפלות, דאן ברענגט ארדנונג אין דער זאך, זייט בורר את הפסולת מתוך האוכל נאך אמאל און נאך אמאל, שאנעוועט ניט קיינעם און זאל נאר בלייבען דער ,,ועוד בה עשיריה", אבער עס זאל זיין ,,זרע קודש מצבתה" און קיין איינער, ווי גרויס ער זאל ניט זיין בתורה, איז ווי נור ער איז מחלל שם שמים זאל ער מוזען בלייבען מחוץ למחנה, דאן וועט דער כבוד התורה און ממילא דער כבוד הרבנים בעקומען זיין ריכטיגען גלאנץ און די אידען וואס יראת ד' איז נוגע בלבבם וועלען אייך רעספעקטירען און צו יעדער דבר שבקדושה מיטהעלפען און מ'וועט קענען פיעל אויפטהאן פאר חזוק התורה והיהדות, וואס איז איצט לידער ירדה עשר מעלות אחורנית, און עס איז שוין די העכסטע צייט, כי עת לחננה כי בא מועד !

אמת מארץ תצמח

מיט א הארץ פול מיט פרייד און טרערען פון שמחה גיב איך א שבח והודאה צום בורא עולם ב"ה פאר זיין גרויסען חסד מיט וועלכען ער האט אונז בעגנאדיגט די פארגאנגענע טעג.

נאך פון מיינע ערשטע צייטען ווען איך בין אנגעקומען קיין אמעריקע פלעג איך זוכען ארבעט ביי כשר'ע פליישבענק. זייענדיק ערפאהרען פון מיין לאנג יאריגער ארבעט אין דער אמאליגער היים ביים טרייבערען פליישען.

צו מיין גרויס שטוינונג האט איך געזעהן אז דער סדר הניקור פון דאהי איז גארנישט דאס זעלבע פון אמאל. וואס אמאל האט געהייסען חלב איז דא אין אמעריקא כשר. איך בין געגאנגען פון איין פליישבאנק צו דער אנדערער, אבער אן ערפאלג, איינער כעסער און איינער שוואכער. פארט נישט אזוי ווי ביי אונז אין אונגארן. טראץ מיינע פעסטע טענות אז די גאונים וגדולים און מנקרים פון אמאל אין דער היים זענען פארט געווען גרעסערע תלמידי חכמים מומחים און ערליכע אידען. מיט מער ערפארונג ווי די פון אמעריקא.

די אלע טענוח און נאך מער זענען געפאלען אויף טריבע אויערען. צו מיין גרויס צער און ווייטאג.

נישט וועלענדיג משנה זיין פון דרך המסורה האב איך מיר אבגעזוכט פרנסה בדרך היתר, וברוך השם אשר לא עזב חסדו מעמדי. גלייכצייטיג האט מיך אבער שטענדיג געפלאגט מיין געוויסען ווי ווייט מיר האבען זיך דערקייקעלט דא אין אמעריקא כלויז געציילטע יארען נאך דעם חורבן אייראפא, און ווי ווייט הייליג זענען די אויגען פון די אמאליגע צדיקים וואס פלעגען זאגען שטענדיג **"אין אמעריקא זענען אפילו די שטיינער אויך טריפה".**

כאטש איך האב אין מיין שטוב נישט אריין געלאזט קיין בשר בהמה. פאר כל חללא דעלמא. האט מיך דאך געררוסען ביים הארץ צוקוקענדיג ווי אזוי מענטשען גייען אריין און ארויס פון בוטשערס קויפענדיג. פלייש — סאלאמי — פאסטראמי — פראנקפורטערס א.א.וו. נישט וויסענדיג וואס זיי טוען מיט זייער נשמה. און מיט די נשמות פון זייערע טייערע קינדער שיחי'.

דערפאר איז געווען פאר מיר, מים קרים על נפש עייפה. הערענדיג די בשורה טובה, אז **כבוד קדושת אדמו"ר מוויזניץ שליט"א פון מאנסי האט שטרענג באפוילען אלע זיינע תלמידים, חסידים וידידים, נישט צו עסען קיין שום בשר בהמה, (ד. ה. סתם פלייש, סאלאמי, פאסטראמי, קארן ביעף, פרענקפורטער, בעלאני א.א.ו.).**

און דא האט איר געקענט זעהן וואס מיינט דביקות פון חסידים צו זייערע רבי'ן. דאס ביסען פון מויל האט מען אוועק געווארפען נאכן שטרענגען באפעל פון רבי'ן שליט"א, הונדערטער פונטען צוזאמענגעקויפטע פליישען זענען ליקווידירט געווארען. אלעס בלויז אויף איין באפעל פון רבי'ן שליט"א:

אז דאס בהמה פלייש האט ערנסטע חששות פון חלב דאורייתא.

איר האט געמעגט זעהן מיט וואס פאר א שמחה של מצוה דאס איז געטון געווארען. פונקט ווי אתרוג בענטשען און הלל זאגען און עסען א כזית מצה. אהן אונטערשייד. ווייל וואס איז דען א חילוק ביי ערליכע אידען צווישען די מצוה און אלע אנדערע מצות.

מיט א פולען מויל האב איך געזאגט ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, מיט א דאנק אויף דעם עבד בעט איך ביים רבש"ע א תפלה לעתיד אז קנאת צדיקים תרבה יראת שמים. אז אלע רבי'ס מיט זייערע חסידים ראשי הישיבות מיט זייערע תלמידים, מיט'ן גאנצען כלל ישראל זאלען נאך טון דעם וואונדערבארען ביישפיל.

וכדאי היא המצוה הגדולה הזאת שבזכותן נזכה בקרוב להגאל בגאולה שלימה האמיתית אמן.

ר"ח מנחם אב תשמ"ב

הק' שלמה גרינבערג

מנירעדהאז

הופ"ק ברוקלין